

You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Problem przekładu onomatopei na przykładzie "Lokomotywy" Juliana Tuwima oraz tłumaczeń wiersza na język czeski i niemiecki

Author: Katarzyna Jankowiak

Citation style: Jankowiak Katarzyna. (2020). Problem przekładu onomatopei na przykładzie "Lokomotywy" Juliana Tuwima oraz tłumaczeń wiersza na język czeski i niemiecki. W: D. Adamczyk, Ł. Gęborek, M. Małek, W. Szota (red.), "Konfrontacje z przekładem" (S. 107-127). Katowice : Instytut Językoznawstwa Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Katarzyna Jankowiak
Uniwersytet Śląski w Katowicach

PROBLEM PRZEKŁADU ONOMATOPEI NA PRZYKŁADZIE *LOKOMOTYWY* JULIANA TUWIMA ORAZ TŁUMACZEŃ WIERSZA NA JĘZYK CZESKI I NIEMIECKI

Onomatopeja to jedna z figur retorycznych, która jest próbą odtworzenia brzmień znanych z otaczającego nas świata przy pomocy dostępnych zabiegów językowych. Aby określić, kiedy mamy do czynienia z onomatopeją, należy omówić ją w kontekście innych narzędzi instrumentacji głoskowej. Instrumentacja głoskowa jest odpowiedzialna za organizację brzmieniową wypowiedzi. Polega na układaniu dźwięków w zdaniu w taki sposób, aby uwydatnić walory dźwiękowe. Autor wypowiedzi może powtarzać niektóre głoski, a innych będzie unikać. Zabiegowi temu przypisać można trzy cechy. Pierwszym jest walor o charakterze symbolicznym przekazywany w postaci symbolizmu dźwiękowego. Kolejnym jest walor stylizacyjny, który przejawia się w użyciu stylizacji dźwiękowej. Ostatnim z walorów jest już dźwiękonaśladownictwo, czyli użycie onomatopei¹.

Istnieje bardzo duża liczba dzieł literackich, w których występują narzędzia instrumentacji głoskowej. Stwarzają one potrzebę osobnej interpretacji podczas omawiania wiersza. Jednym z najpopularniejszych polskich utworów, w którym nagromadzone są onomatopeje, jest wiersz dla dzieci autorstwa Juliana Tuwima, pt. *Lokomotywa*², który po raz pierwszy wydrukowany został w 1936 roku. Dzieło tłumaczone było już na kilkanaście języków m.in. na język czeski oraz niemiecki. Utwór przetłumaczony został na język czeski dwukrotnie. W niniejszej pracy posłużę się tłumaczeniem Jacka

¹ M. GŁOWIŃSKI, T. KOSTKIEWICZOWA, A. OKOPIEŃ-SŁAWIŃSKA, J. SŁAWIŃSKI: *Słownik terminów literackich*. Wrocław 2008, s. 214-215.

² J. TUWIM: *Lokomotywa i inne wesole wierszyki dla dzieci*. Warszawa 1938.

Balucha³. Bardzo pomocny w trakcie analizy był również artykuł profesora Balucha *Jedzie po czesku lokomotywa*, w którym tłumacz sam dokonuje analizy swojego tłumaczenia. Istnieje też starszy przekład z 1962 roku, którego dokonał czeski poeta Jan Pilař. Wersja niemiecka została przetłumaczona przez Jamesa Krüssa⁴.

Wiersz został podzielony przeze mnie na fragmenty, które ułatwiają porównywanie tłumaczeń. Całość wiersza wraz z tłumaczeniami mieści się poniżej w tabelach od 1a do 1n.

Pierwszym przykładem onomatopei w utworze jest tytuł. Wyraz *lokomotywa* przez nagromadzenie samogłosek o sugeruje przedmiot wielki i ciężki, a przez długość wyrazu również długość samej lokomotywy. Spółgłoska *k* między głoskami w części *lokomo-* dzięki swej bezdźwięczności i krtaniowemu brzmieniu imituje dźwięk lokomotywy pędzącej po torach. Tę samą sytuację spotykamy w języku czeskim *Lokomotiva* oraz niemieckim *Lokomotive*.

Już w pierwszych liniijkach tekstu znajdujemy różnice w warstwie semantycznej. Mimo to, teksty interpretowane i porównywane będą jedynie pod względem użycia środków instrumentacji głoskowej – onomatopei.

Tabela 1a. *Lokomotywa* w języku polskim, czeskim oraz niemieckim

Język polski autor: Julian Tuwim	Język czeski tłum.: Jacek Baluch	Język niemiecki tłum.: James Krüss
<i>Stoi na stacji lokomotywa, Ciężka, ogromna i pot z niej spływa - Tłusta oliwa.</i>	<i>Na dráze stojí lokomotiva, paří se, olej s povrchu splývá, ospale zívá.</i>	<i>Die große Lok ist heiß. Ihr Öl tropft auf das Gleis. Und Öl ist, wie man weiß, Lokomotiven- schweiß.</i>

Źródło: opracowanie własne

W polskiej wersji tekstu rozmiar lokomotywy podkreślony zostaje przez słowo *ogromna*. Dzieje się to przez nagromadzenie szerokich

³ J. TUWIM: *Lokomotywa – The Locomotive – Lokomotiva – Паровоз*. Przeł. J. BALUCH. Kraków 2017.

⁴ J. TUWIM: *Lokomotywa – The Locomotive – La locomotive – Lokomotive*. Przeł. J. KRÜSS. Kraków 2018.

samogłosek *o* i *a*. Tę samą funkcję pełni niemieckie słowo *große*, dzięki użyciu samogłoski *o* oraz dzięki temu, że jest ona wypowiedziana jako długa. Podobnego słowa nie znajdziemy jednak w czeskim tłumaczeniu tego fragmentu.

Wartym uwagi jest również sposób, w jaki opisuje się kapiącą oliwą. Następuje to przez użycie odpowiednio w wersji polskiej i czeskiej słów *splywa* oraz *splývá*. Połączenia *ty* i *lý* sugerują, że czynność dzieje się powoli, leniwie, czyli dokładnie tak, jak wygląda moment skapywania oliwy. W wersji niemieckojęzycznej wyraz *tropft* sugeruje jednak nie spływanie, lecz kapanie.

Tabela 1b. Lokomotywa w języku polskim, czeskim oraz niemieckim

Język polski	Język czeski	Język niemiecki
<i>Stoi i sapie, dyszy i dmucha, żar z rozgrzanego jej brzucha bucha:</i>	<i>Syčí a sípe, zhluboka dýchá, pára jí dmýchá z horkého břicha:</i>	<i>Der Heizer, der füllt ihr mit Kohle den Bauch. Drum keucht sie und jammert und stöhnt unterm Rauch:</i>

Źródło: opracowanie własne

Wyrazy *stoi*, *sapie* i *syčí*, *sípe*, dzięki użyciu syczących *s* i *č* oraz bezdźwięcznego *p*, doskonale oddają dźwięki, które towarzyszą tym wydarzeniom w rzeczywistości. Nie znajdziemy tego w wersji niemieckiej. Podobnie jak funkcji, którą pełnią kolejne wyrazy *dyszy*, *dmucha*, *dýchá*. Nawiązują one do dźwięków kojarzących się z dyszeniem i dmuchaniem dzięki *sz* oraz *ch*, a w języku czeskim to zjawisko jest nasilone za pośrednictwem iloczasu. Trzask żaru imitują „trzeszczące” dźwięki w zdaniu *żar z rozgrzanego [...] brzucha...* W czeskiej wersji odpowiadać temu może jedynie słowo *břicha* natomiast w niemieckim tłumaczeniu połączenie wyrazów *stöhnt unterm Rauch*. Wspólną cechą dla wyrazów *brzuch* oraz niemieckiego *Bauch* jest to, że mają „okrągłe” brzmienie. W wersji polskiej przez dodanie słowa *bucha* (w połączeniu *brzucha bucha*) uzyskany został foniczny efekt buchania.

Tabela 1c. Lokomotywa w języku polskim, czeskim oraz niemieckim

Język polski	Język czeski	Język niemiecki
<i>Buch - jak gorąco!</i> <i>Uch - jak gorąco!</i>	<i>Že je to vedro?</i> <i>Jó - to je vedro!</i>	<i>UCH, ist das heiß!</i> <i>HUH, so viel Schweiß!</i>

<i>Puff - jak gorąco!</i>	<i>Jé – to je vedro!</i>	<i>PUH, welche Glut!</i>
<i>Uff - jak gorąco!</i>	<i>Né!... To je vedro.</i>	<i>DAS tut nicht gut!</i>

Źródło: opracowanie własne

W powyższym fragmencie wyrazy *buch*, *uch*, *puff*, *uff* oraz *uch*, *huh*, *puh*, *das* imitują regularne buchanie żaru z pieca. W wersji niemieckojęzycznej należy zwrócić również uwagę na optyczne zwiększenie znaczenia. Użycie wielkich liter często stwarza u czytelników potrzebę głośniejszej artykulacji. Natomiast polskie i czeskie powtarzanie słów *jak gorąco* oraz *je to vedro* można odnieść do stale rosnącej temperatury w piecu. We wszystkich trzech językach fragment ten, dzięki rytmowi, narzuca utworowi rozwój dynamiki.

Tabela 1d. Lokomotywa w języku polskim, czeskim oraz niemieckim

Język polski	Język czeski	Język niemiecki
<i>Już ledwo sapie, już ledwo zipie, A jeszcze palacz węgiel w nią sypie. Wagony do niej podoczepiali Wielkie i ciężkie, z żelaza, stali,</i>	<i>Už sotva supí, sotvaže sípe, a topič stále uhlí jí sype. Ve vleku za ní vagónu fůra, obrovský náklad, obludná stvůra,</i>	<i>Kaum kann sie schnaufen, kaum sich noch mucken: Immer mehr Kohlen muss sie verschlucken. Und so viel Wagen stehn auf den Gleisen, große und schwere, aus Stahl und aus Eisen.</i>

Źródło: opracowanie własne

We wszystkich trzech wersjach językowych pojawiają się wyrazy oznaczające sapanie czy zipanie. Używane w nich spółgłoski syczące oraz bezdźwięczne nasilają ten efekt. I tak w języku polskim są to wyrazy *sapie* i *zipie*, w języku czeskim *supí* i *sípe*, a w języku niemieckim *schnaufen* i *mucken* z tylnojęzykową spółgłoską *k*.

Tabela 1e. Lokomotywa w języku polskim, czeskim oraz niemieckim

Język polski	Język czeski	Język niemiecki
<i>I pełno ludzi w każdym wagonie,</i>	<i>Koukejme, co vám je ve vagóně: V prvním jsou krávy,</i>	<i>Die soll sie schleppen. Je, welche Mühe!</i>

<i>A w jednym krowy, a w drugim konie, A w trzecim siedzą same grubasy, Siedzą i jedzą tłuste kielbasy.</i>	<i>ve druhém koně, ve třetím sami špekouni sedí, sedí a tlusté špekáčky jedí.</i>	<i>Im einen sind Pferde, im andern sind Kühe Im dritten sind Männer, sehr dick und sehr rund, Die futtern dort Würste, fast viereinhalb Pfund</i>
---	---	---

Źródło: opracowanie własne

Te wersy utworu rozpoczynają wyliczanie wagonów, co podkreśla dynamikę ruchu. Ponadto druga część bogata jest w wyrazy wzmacniające ich znaczenie. W oryginale słowa *grubasy*, *siedzą* i *jedzą tłuste kielbasy*, a w nich konkretne głoski: samogłoski (zwłaszcza e, która może być wymawiana dłużej) i spółgłoski nosowe lub łączenia między nimi (ze spółgłoską *ł* jak *tłuste* czy *kielbasy* oraz *s* w słowach *grubasy*, *siedzą*, *tłuste* i *kielbasy*) wzmacniają wyobrażenie *siedzących grubasów* czy *tłustych kielbas*. Tę samą funkcję pełnią w języku czeskim słowa *špekouni* oraz *tlusté špekáčky* (zwłaszcza połączenia z samogłoską u w słowach *špekouni* i *tlusté* oraz iloczasy zastosowany we wszystkich tych słowach). Z kolei w tłumaczeniu na język niemiecki występuje znów oddziaływanie raczej na kwestię dynamiki. Wpływa na to użycie krótkich słów zakończonych spółgłoskami *sehr dick und sehr rund*.

Tabela 1f. Lokomotywa w języku polskim, czeskim oraz niemieckim

Język polski	Język czeski	Język niemiecki
<i>A czwarty wagon pełen bananów, A w piątym stoi sześć fortepianów, W szóstym armata, o! jaka wielka! Pod każdym kołem żelazna belka!</i>	<i>Ve čtvrtém pivní sudy a kádě, v pátém šest černých klavírů v řadě, v šestém vagóně (co by to chtělo?) těžká barbora – obrovské dělo!</i>	<i>Im vierten Waggon stehn sechs große Klaviere, im fünften sind wilde und seltene Tiere: ein Bär, zwei Giraffen und ein Elefant im sechsten, da werden Bananen versandt,</i>

Źródło: opracowanie własne

We wskazanym fragmencie jest wiele różnic między oryginałem a tłumaczeniami w warstwie znaczeniowej. Mimo to, wspólną cechą dla

wszystkich wersji jest kontynuowanie wymieniania i liczenia wagonów, co wzmacnia wspomniane już narastanie dynamiki. Warto zwrócić uwagę na wykrzyknienia w wersji polskojęzycznej *o! jaka wielka!*, podkreślające wielkość wskazanego przedmiotu. W języku czeskim odpowiadają im słowa *těžká barbora – obrovské dělo!*. W tym wypadku wielkość podkreślona została przez okrągłe *o* w wyrazach *barbora* i *obrovské*. Równie efektowne jest wyliczanie zwierząt w tłumaczeniu na język niemiecki *ein Bär, zwei Giraffen und ein Elefant*, co nadaje rytm wypowiedzi.

Tabela 1g. Lokomotywa w języku polskim, czeskim oraz niemieckim

Język polski	Język czeski	Język niemiecki
<i>W siódmym dębowe stoły i szafy, W ósmym stoń, niedźwiedz i dwie żyrafy, W dziewiątym - same tuczone świnię, W dziesiątym - kufry, paki i skrzynie, A tych wagonów jest ze czterdzieści, Sam nie wiem, co się w nich jeszcze mieści.</i>	<i>V sedmém dubové stoly a skříně, v osmém vesele chrochtají svině, v devátém medvěď – metráky sádla! V desátém stojan na zavazadla. Je těch vagónů k nespočítání, co tam nandali, nemám vám zdání.</i>	<i>im siebten sind eichene Tische und Schränke, im achten gar eine Kanone – man denke! Im neunten sind Schweine, die fett sind vom Mästen, im zehnten nur Koffer und Kisten und Kästen, und dabei gibt's vierzig solch riesiger Wagen, was da alles drin ist, das kann ich nicht sagen!</i>

Źródło: opracowanie własne

Jest to ostatni fragment, w którym wyliczane są wagony, co idzie w parze z efektem narastania dynamiki. Widoczne jest również inne zjawisko, które uwidacznia się także w pozostałej części tekstu. Równa ilość sylab w wierszach, wyznacza rytm, który imituje rytmiczny dźwięk stukotu jadącego pociągu. W każdej wersji językowej tempo tego fragmentu jest coraz szybsze głównie przez to, że wymieniane przedmioty zapisane są poprzez krótkie ich

wyliczanie, bez opisywania poszczególnych zwierząt i przedmiotów. Wpływa na to również brak całego, rozwiniętych zdań.

Tabela 1h. Lokomotywa w języku polskim, czeskim oraz niemieckim

Język polski	Język czeski	Język niemiecki
<i>Lecz choćby przyszło tysiąc atletów I każdy zjadłby tysiąc kotletów, I każdy nie wiem jak się natęzał, To nie udźwigną - taki to ciężar!</i>	<i>I kdyby tři sta vzpěračů vstalo a tři sta paží vzhůru se vzpjalo, a každěj zbaštil by buřtů tři sta, lokomotivou nepohnou z místa.</i>	<i>Und kämen selbst tausend der stärksten Athleten, und schmausten sie jeder wohl tausend Pasteten, und würden sie noch so viel Mühe sich geben: Sie könnten die Lok mit den Wagen nicht heben!</i>

Źródło: opracowanie własne

W tym fragmencie tempo nadawane jest dzięki powtórzeniom spółgłosek. Są to: i w języku polskim, a w języku czeskim oraz *und* w tłumaczeniu na język niemiecki.

Tabela ii. Lokomotywa w języku polskim, czeskim oraz niemieckim

Język polski	Język czeski	Język niemiecki
<i>Nagle - gwizd! Nagle - świst! Para - buch! Koła - w ruch!</i>	<i>Náhle svist! Náhle hvizd! Do to-ho... „Hotovo!”</i>	<i>Plötzlich - tschuff, plötzlich - puff, da staunt jeder: roll'n die Räder!</i>

Źródło: opracowanie własne

Polskie *gwizd* i *świszt*, czeskie *svist* i *hvizd* dzięki wysokiej samogłosce *i*, a także za sprawą spółgłosek *s*, *w* i *v* oraz niemieckie *tschuff* i *puff* na skutek bezdźwięczności spółgłosek nadają tym wyrazom efekt dźwiękowy rzeczywistego gwizdu czy świstu. W oryginale połączenie *uch* w słowie *buch* i *ruch* imitują buchanie pary. Nie znajdujemy tego jednak w powyższych tłumaczeniach. W wersji czeskojęzycznej wyrazy z samogłoską *o*, czyli *do toho* i *hotovo* podkreślają rytm wiersza, nieustannie przywodzący na myśl stukot

kół pociągu. Efekt ten uzupełniają użyte w tych słowach spółgłoski dźwiękowe *d i t*.

Tabela 1j. Lokomotywa w języku polskim, czeskim oraz niemieckim

Język polski	Język czeski	Język niemiecki
<i>Najpierw powoli jak żółw ociężale Ruszyła maszyna po szynach ospale. Szarpnęła wagony i ciągnie z mozolem, I kreci się, kreci się koło za kołem, I biegu przyspiesza, i gna coraz prędzej, I dudni, i stuka, łomoce i pędzi.</i>	<i>Zprvu se zvolna jak želva, líně, mašina šine po hladké šíně. Vagóny trhne, s námahou hne se roztočí kola a rozjede se, přidává v běhu, o překot pádí, rachotí, řincí, z komína čadí.</i>	<i>Erst ging es langsam, Schildkröten-langsam, bis die Maschine allmählich in Gang kam. Mühselig zieht sie mit Schnaufen und Grollen, aber die Räder, die Räder, sie rollen. Und nun geht es fort mit Getös und Gebraus und rattert und tattert und schnattert und knattert</i>

Źródło: opracowanie własne

Układ graficzny oryginału podkreśla semantykę wyrazów *powoli*, *ociężale*, *ospale*, *z mozolem*. Zabieg ten nie został oddany w tłumaczeniach na język czeski i niemiecki. Dudnienie i stukanie natomiast wyrażane jest poprzez odpowiednie głoski. Są to spółgłoski *d*, *s*, *t*, *k*, *c* oraz *p* w *dudni*, *i stuka*, *łomoce i pędzi* w języku polskim; w języku czeskim *r* i *ř* w słowach *rachotí*, *řincí* oraz *r*, *t*, *s* i *k* w niemieckich *rattert*, *tattert*, *schnattert* i *knattert*.

Tabela 1k. Lokomotywa w języku polskim, czeskim oraz niemieckim

Język polski	Język czeski	Język niemiecki
<i>A dokąd? a dokąd? a dokąd? Na wprost! Po torze, po torze, po torze, przez most,</i>	<i>Kampak to? Kampak to? Kampak to uhání? Po dráze, po dráze, po polích, po stráni,</i>	<i>Wohin denn? Wohin denn? Wohin? Gradeaus! Auf Schienen, auf Schienen,</i>

<p><i>Przez góry, przez tunel, przez pola, przez las I spieszy się, spieszy, by zdążyć na czas, Do taktu turkoce i puka, i stuka to: Tak to to, tak to to, tak to to, tak to to,</i></p>	<p><i>projíždí výchybky, zatáčky, tunely (v tunelu ozvěnou koleje duněly). Do taktu praská to, rachotí vlak: Taktak to, taktak to, taktak jen tak...</i></p>	<p><i>auf Brücken, durch Felder, durch Berge, durch Tunnel, durch Wiesen, durch Wälder. Die Räder, sie plappern ihr Sprüchlein (ihr wisst es): >So ist es, so ist es, so ist es, so ist es!<</i></p>
--	--	--

Źródło: opracowanie własne

Przedstawiony wyżej fragment w całości i we wszystkich trzech językach doskonale ukazuje, jak ważny w tym utworze jest rytm. Stała i nadająca dynamikę właściwość tekstu została oparta na powtarzaniu wyrazów a *dokąd*, w tłumaczeniu czeskim *kampak to?* i *wohin denn?* w wersji niemieckiej. Tę samą funkcję pełnią powtarzane krótkie, jednosylabowe słowa kończące ten fragment. I tak są to: w języku polskim *tak to to*, w języku czeskim *tak tak to*, a w języku niemieckim *so ist es*. W tym wypadku języki polski i czeski dużo lepiej oddają efekt foniczny jadącego pociągu niż język niemiecki, który nie posiada w tych słowach tak podkreślonych spółgłosek *t i k*.

Tabela 11. Lokomotywa w języku polskim, czeskim oraz niemieckim

Język polski	Język czeski	Język niemiecki
<p><i>Gładko tak, lekko tak toczy się w dal, Jak gdyby to była piteczka, nie stal, Nie ciężka maszyna zziajana, zdyszana, Lecz raszka, igraszka, zabawka blaszana.</i></p>	<p><i>Hladce tak, lehce tak utíká pryč. Ne ocel, železo – maličky míč, ne stroj, jenž popadá poslední dech, fraška to, hračka to, dětský to plech.</i></p>	<p><i>Sie rollen, sie tollen durch Hügel und Tal als wär die Maschine kein Dampfross aus Stahl, als wär sie, als wär sie – trotz Schwefel und Pech – was Kleines, was Feines, ein Spielzeug aus Blech.</i></p>

Źródło: opracowanie własne

Rytm cały czas oddawany jest przy pomocy odpowiedniej liczby sylab oraz akcentowaniu właściwemu dla każdego z języków. Toczenie się lokomotywy przekazane jest wyrazami *gładko* i *lekko* w języku polskim, *hladce* i *lehce* w języku czeskim oraz *rollen* i *tollen* w języku niemieckim. Dużą rolę odgrywa tu spółgłoska *l* i w języku polskim jej pochodna *ł*. W tłumaczeniu na język niemiecki cechę tę dodatkowo wzmacnia okrągła samogłoska *o*.

Tabela 1m. Lokomotywa w języku polskim, czeskim oraz niemieckim

Język polski	Język czeski	Język niemiecki
<i>A skądże to, jakże to, czemu tak gna? A co to to, co to to, kto to tak pcha? Że pędzi, że wali, że bucha, buch-buch? To para gorąca wprawiła to w ruch,</i>	<i>Copak to, jakpak to uvádí v běh, odkud se bere ten šílený spěch? Jak to, že pádí, že bouchá buc-buch? Z ohřáté páry ten pohyb, ten ruch;</i>	<i>Warum nur, wieso nur, weshalb nur so flink? Wer treibt denn, wer treibt denn, wer treibt denn das Ding? Wer macht dies Gestöhn und Geschnauf und Gestampf? Der Dampf, liebe Leute, der zischende Dampf!</i>

Źródło: opracowanie własne

Kolejno polskie, czeskie i niemieckie wyrazy *a co to to*, *copak to*, *wer treibt denn* odpowiadają za wymienianą już wcześniej funkcję nadawania tempa wypowiedzi. Buchanie pary imitują *bucha*, *buch-buch* oraz *bouchá buc-buch* dzięki samogłosce *u* oraz tylnojęzykowemu *ch*. Jeśli zwrócić uwagę na słowo *para*, to z perspektywy fonicznych asocjacji najlepiej oddaje je niemieckie *Dampf*.

Tabela 1n. Lokomotywa w języku polskim, czeskim oraz niemieckim

Język polski	Język czeski	Język niemiecki
<i>To para, co z kotła rurami do tłoków, A tłoki kołami ruszają z dwóch boków</i>	<i>pára, jež v potrubí vydává svist, v dutině válce pak popohne píst,</i>	<i>Der Dampf aus dem Kessel (das weiß ja ein jeder),</i>

<p><i>I gnają, i pchają, i pociąg się toczy, Bo para te tłoki wciąż tłoczy i tłoczy,, I koła turkocą, i puka, i stuka to: Tak to to, tak to to, tak to to, tak to to!...</i></p>	<p><i>na písty tlačí a tlačí tak tlak, tlakem té páry se pohání vlak, kola se točí a rachotí to: Do toho, do toho, do toho, do!...</i></p>	<p><i>der Dampf treibt die Kolben, die Kolben die Räder, die Räder, sie treiben die schwere, massive, die keuchende eiserne Lokomotive. Und immerzu plappern die Räder (ihr wisst es): ›So ist es, so ist es, so ist es, so ist es!‹</i></p>
--	--	--

Źródło: opracowanie własne

W zakończeniu utworu wszystkie trzy wersje językowe uwzględniają cechę dominującą w całości *Lokomotywy*. Chodzi o omówione wcześniej, powtarzane jednosylabowe słowa, imitujące dźwięk kół odjeżdżającego pociągu: polskie *tak to to*, czeskie *do toho* oraz niemieckie *so ist es*. Dzięki nagromadzeniu wyrazów dźwiękonaśladowczych można uznać *Lokomotywę* za wiersz onomatopeiczny. Jest to jej główna cecha, która czyni ją utworem odpowiednim dla dzieci do nauki zjawisk fonetycznych – autor utworu sięga do innych dźwięków niż tylko odgłosy zwierząt, będące podstawowym materiałem opanowywanym przez bardzo młodych uczniów w najwcześniejszym okresie rozwoju. Całość wpływa również na wyobraźnię czytelnika bez względu na jego wiek. To właśnie najważniejsza cecha onomatopei. Wyżej przedstawione tłumaczenia wiersza na język czeski i niemiecki, na skutek nagromadzenia omawianej figury retorycznej w warstwie brzmieniowej, pozwalają zrozumieć tekst bez dokładnego analizowania treści. Najwięcej wspólnych cech niewątpliwie ujawnia się między oryginałem a tłumaczeniem na język czeski, co można wytłumaczyć przynależnością do jednej grupy językowej. Język niemiecki również pozwala czytelnikowi na wyobrażenie sobie sytuacji przedstawionej w utworze, jednak tłumaczenie to znacząco różni się od polskiej wersji językowej. W tym miejscu należy poruszyć kwestię ikoniczności przedstawionych wyrazów dźwiękonaśladowczych. Mam na myśli stopień „dosłowności”, w jakim wyraz przedstawia zjawisko fonetyczne, któremu odpowiada. Wyrazy w języku polskim będą dla

polskich czytelników naturalniejsze i oczywistsze, ponieważ każdemu odbiorcy bliższy będzie zapis dźwięku w jego ojczystym języku.

Streszczenie

Artykuł jest poświęcony problemowi tłumaczenia onomatopei w literaturze. Kwestia ta została zanalizowana na podstawie wiersza Juliana Tuwima pt. *Lokomotywa* – użyto oryginału oraz tłumaczenia utworu na język czeski przez Jacka Balucha oraz na język niemiecki przez Jamesa Krüssa. Wiersz został podzielony na fragmenty ze względu na ilość zawartych w nich wyrazów dźwiękonaśladowczych. Najwięcej podobieństw znaleziono w porównaniu między językiem polskim a tłumaczeniem na język czeski.

Резюме

В статье рассматривается вопрос перевода онomatопеи в детской поэзии. Анализу подвергается стихотворение Юлиана Тувима «Паровоз». Оригинал был сопоставлен с чешским переводом Яцека Балуха, а также немецким переводом, автором которого является Джеймс Крюс. Из-за наличия большого количества звукоподражательных единиц, текст был разделен в настоящей работе на несколько частей. Больше всего сходств обнаруживается при сравнении польского оригинала с чешским переводом.

Summary

The article is devoted to the problem of onomatopoeia translation in literature. This issue was analysed on the basis of the poem by Julian Tuwim titled 'Lokomotywa'. There were used: the original, translation into Czech made by Jacek Baluch and translation into German made by James Krussa. The poem was divided into fragments taking into account the number of onomatopoeic words. Most similarities were found in the comparison between Polish language and the translation into Czech